

УДК [373.2:612.89.05]:741/743

DOI: [https://doi.org/10.18524/2707-0409.2021.2\(54\).241385](https://doi.org/10.18524/2707-0409.2021.2(54).241385)**Єрмак Г. В.**

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти і соціальної роботи

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького

e-mail: anna0972623258@gmail.com

ORCID ID 0000-0003-4967-3110

Калугіна А. І.

здобувачка вищої освіти,

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького

e-mail: kalugina.a.99@gmail.com**РОЗВИТОК ДРІБНОЇ МОТОРИКИ ДІТЕЙ СЕРЕДЬНОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ НЕТРАДИЦІЙНИХ ТЕХНІК МАЛЮВАННЯ**

У статті аналізуються можливості використання нетрадиційних технік малювання з метою розвитку дрібної моторики рук дітей середнього дошкільного віку; визначено сутність поняття «дрібна моторика» як координовані рухи дрібних м'язів пальців і кистей рук; з'ясовано значення цього поняття в загальному розвитку дітей середнього дошкільного віку; схарактеризовано вплив нетрадиційних технік малювання на підготовку дітей до школи.

Ключові слова: дрібна моторика рук, образотворче мистецтво, нетрадиційні техніки малювання, діти середнього дошкільного віку, рухи пальців рук.

Постановка проблеми. Проблема розвитку дрібної моторики у дітей дошкільного віку завжди хвилювала педагогів і батьків. Причина в тому, що на кінчиках пальців знаходяться нервові закінчення, які стимулюють роботу мовленнєвих центрів в корі головного мозку. Саме через це розвиток дрібної моторики рук впливає на розвиток мови, а також на загальний розвиток дитини дошкільного віку.

Особливості розвитку дрібної моторики дітей середнього дошкільного віку вивчали С. Большакова, Л. Павлова, В. Цвинтарний та інші.

Проблема розвитку дрібної моторики знайшла своє відображення у працях Л. Биковець, О. Деміург, К. Новак, О. Скобкіної та інших. Дослідники доводять, що рівень розвитку дрібної моторики дошкільників пов'язаний з розвитком мовлення, мислення, пам'яті, уваги, координації.

Значний вклад у вивчення проблем розвитку дрібної моторики зроблений у вітчизняній педагогіці М. Кольцовою, Н. Обреїмовою, В. Сухомлинським, які наголошували на тісному зв'язку дрібної моторики з розвитком мовлення дітей дошкільного віку.

Проведений аналіз останніх досліджень з розвитку дрібної моторики дітей дошкільного віку свідчить, що в даний час збільшується число дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку, недостатньо розвиненими пам'яттю, мисленням, увагою, тому проблему розвитку дрібної моторики дітей дошкільного віку можна вважати актуальною. Одним з ефективних засобів розвитку дрібної моторики у дошкільників є нетрадиційні техніки малювання. Вони для сучасної дитини є цікавішими за звичне малювання, адже дозволяють фантазувати, експериментувати з кольором, формою, матеріалами.

Мета статті — висвітлити вплив нетрадиційних технік малювання на розвиток дрібної моторики дітей середнього дошкільного віку.

Результати дослідження. Дошкільний вік є сенситивним періодом для розвитку у дитини вищих психічних функцій. Саме в цей період життя можна створити оптимальні умови для розвитку дрібної моторики і маніпуляцій з предметами.

Дослідниця Н. Стефанова під дрібною моторикою розуміє сукупність скоординованих дій нервової, м'язової і кісткової систем, часто в поєднанні із зоровою системою у виконанні дрібних і точних рухів кистями і пальцями рук і ніг [7, с. 8].

З анатомічної точки зору, близько третини всієї площі рухової проекції кори головного мозку займає проекція кисті руки, яка розташована дуже близько від мовної зони. Саме величина

проекції руки та її близькість до моторної зони дають підставу розглядати долоні як «орган мови», схожий на артикуляційний апарат. Тому, щоб навчити малюка говорити, необхідно не тільки тренувати його артикуляційний апарат, а й розвивати рухи пальців рук, або дрібну моторику [1, с. 32].

Як відзначає в своїй роботі О. Яловська, рухова, мовленнєва функції дитини, як і інші вищі психічні функції, не дані їй від початку, вони проходять тривалий шлях, починаючи із внутрішньоутробного розвитку. Цей шлях індивідуальний і нерівномірний. У певний період усі процеси синхронізуються, щоб створити разом цілісний ансамбль мовленнєвої діяльності, здатний адекватно реагувати на ті вимоги, які дитині висуває соціум [11, с. 15].

Погоджуємося з думкою Є. Новак про те, що дитина, у якої добре розвинена дрібна моторика, вміє логічно міркувати, у неї розвиваються увага і пам'ять, зв'язне мовлення, вона краще підготовлена до письма. Вченими в ході численних досліджень доведено, що і думка, і очі дитини рухаються з тією ж швидкістю, що і рука. Таким чином, рухи рук безпосередньо пов'язані з розвитком зору. Цей взаємозв'язок зберігається протягом усього дитинства [4, с. 38].

Таким чином, аналіз психолого-педагогічної літератури дозволяє зробити висновок про те, що робота над дрібною моторикою рук дає позитивний загальний результат, удосконалює психічні процеси, пов'язані з мовленням (пам'ять, мислення, увагу), готує дитину до письма.

Діти середнього дошкільного віку можуть робити руками більш складні, різноманітні і часті маніпуляції, на відміну від немовлят. Це викликано не тільки відпрацьованими за роки навичками, а й необхідністю здійснювати більшу кількість узгоджених рухів.

В середньому дошкільному віці відбувається формування графічних навичок під час оволодіння письмом. Цьому сприяють: вирізання ножицями різних малюнків, написання букви та цифри, виконання графічних диктантів та вправ. Таким чином, важливе значення має розвиток маніпуляційних функцій руки дитини [6, с. 27].

У період від 3 до 7 років число міофібрил в м'язовому волокні збільшується в 15–20 разів. У всіх м'язах інтенсивно розвиваються сухожилля, продовжує розростатися сполучна тканина, розташування міофібрил стає більш щільним (до 6 років). До 5 років відбувається більш інтенсивний розвиток розгиначів і відповідно збільшення їх тону, що відповідає перерозподілу м'язового тону, властивого дорослому організму [5, с. 80].

Як зазначає Л. Павлова, якщо розвиток дрібної моторики у дітей 3–4 років недостатній для цього віку, у дитини будуть спостерігатися характерні відхилення від норми:

- порушується техніка рухів;
- страждають рухові якості: спритність, швидкість, сила, координація, точність;
- погано формуються елементарні навички самообслуговування;
- слабкі технічні навички в малюванні, ліпленні, конструюванні, аплікації;
- невміння правильно тримати пензлик або олівець, регулювати силу натиску на них;
- труднощі при використанні ножиць [6, с. 29].

Отже, порівняно з раннім і молодшим дошкільним віком, рухи дітей середнього дошкільного віку стають спритнішими, координованими. Дитина набуває нові рухові уміння, які відіграють важливу роль в подальшому житті, навчається здійснювати рухи свідомо і довільно.

Однією з ефективних форм розвитку дрібної моторики рук С. Шатрова вважає образотворчу діяльність, в якій особлива роль належить малюванню. Звичайно, освоюючи продуктивні види діяльності: ліплення, аплікацію, малювання, дошкільник не навчиться писати, але це розвиває зоровий контроль рухів руки, допомагає утворенню зв'язку: рука — око [9, с. 6].

На глибоке переконання Г. Сухорукової, в процесі малювання, маніпуляцій з матеріалами йде природний масаж біологічно активних точок, розташованих на долонях і пальцях рук, що позитивно позначається на загальному самопочутті дити-

ни. Формується загальна вправність рук, в тому числі і дрібна моторика. Крім того, вирішується велика частина розумових завдань — рука діє, а мозок фіксує відчуття, поєднуючи їх із зоровим, слуховим, тактильним сприйняттям у складні, інтегровані образи і уявлення [8, с. 104].

Діти 4–5 років усвідомлено підходять до процесу малювання і прагнуть досягти бажаного результату. У їх малюнках зазвичай зображені одиничні предмети. Діти малюють предмет частинами — спочатку найбільші частини, потім більш дрібні і деякі характерні деталі. Вони поступово починають з'єднувати в одному малюнку кілька предметів, створюючи сюжетну композицію; навчаються підбирати відповідні кольори. У них виробляється міцна навичка правильного володіння олівцем і пензлем [2, с. 7].

Як відзначає в своїй роботі Г. Швайко, включення в роботу з дітьми нетрадиційних технік малювання означає застосування різних образотворчих матеріалів і нових технічних прийомів. Це дозволяє розвивати сенсорну сферу за рахунок вивчення властивостей зображуваних предметів, виконання відповідних дій [10, с. 31].

Дітей середнього дошкільного віку можна знайомити з такими техніками:

- відтиск поролоном;
- відтиск печатками з гумки;
- воскові крейди й акварель;
- свічка й акварель;
- малювання долоньками.

Як зазначає дослідниця А. Нікітіна, вищезазначені техніки охоплюють елементи гри. Їх використання дозволяє дітям відчувати себе розкутіше, сміливіше, розвиває уяву, сприяє розвитку координації рухів [3, с. 5].

Використання нетрадиційних технік малювання на заняттях сприяє:

- інтелектуальному розвитку дитини;
- корекції психічних процесів і особистісної сфери дошкільнят;
- розвитку впевненості в своїх силах;

- вдосконаленню просторового мислення;
- розвитку дрібної моторики рук [9, с. 4].

Ми вважаємо, що всі засоби і техніки малювання вирішують задачу стимулювання розвитку дрібної моторики, але нетрадиційні сприяють ще і пробудженню інтересу до такої діяльності, розвивають творчість, здатність побачити звичні матеріали і предмети в іншому ракурсі.

За рахунок використання різних образотворчих матеріалів, нових технічних прийомів, що вимагають точності рухів, але не обмежують пальці дитини фіксованим положенням (як при правильному триманні пензля або олівця), створюються умови для розвитку дрібної моторики.

Для виявлення впливу нетрадиційних технік малювання на розвиток дрібної моторики дітей було проведено експеримент, в якому брали участь 2 групи дітей середнього дошкільного віку.

На констатувальному етапі з метою визначення рівня розвитку дрібної моторики рук дітей середнього дошкільного віку було обрано такі критерії:

- тонкі рухи пальців рук;
- дії з предметами;
- графічні навички.

Для діагностики рівня розвитку дрібної моторики рук дітей середнього дошкільного віку було використано такі завдання:

- вправи Л. Блінової: «Гніздо», «Окуляри», «Коза», «Дерева»;
- обривання аркушу паперу, збирання мотрійки, згинання аркуша навпіл, викладання візерунка з мозаїки;
- методики «Доріжки» (Л. Венгер) та «М'ячики».

За результатами дослідження виявлено, що в експериментальній групі високий рівень розвитку дрібної моторики мають 23,5 % дітей, середній — 41,2 %, низький — 35,3 %. В контрольній групі 29,4 % дітей мають високий рівень розвитку дрібної моторики, 41,2 % — середній, 29,4 % — низький.

На формуальному етапі дослідження було підбрано систему нетрадиційних технік малювання, які сприятимуть розвитку дрібної моторики дітей середнього дошкільного віку: малювання пальчиками і долоньками, тампонування, малювання стусаном, малювання свічкою, малювання ватними паличками

ми. Особлива увага приділялась навчанню дітей правильним діям з інструментами: пензлик, губка, свічка, ватна паличка.

Для стимулювання розвитку дрібної моторики вчили дітей не напружувати руки і пальці при малюванні, диференціювати силу натиску в роботі з різними інструментами.

В експериментальній групі було проведено комплекс занять з малювання нетрадиційними техніками («Дерева зимового лісу», «Зайчик в білому хутрі», «Сніжинки», «Друзі для сніговика», «Кімнатні рослини»).

На контрольному етапі експерименту відбулась перевірка ефективності сформованої системи нетрадиційних технік малювання. Для цього в обох групах було проведено таку ж діагностику, що і на констатувальному етапі.

Порівнюючи початкові показники розвитку дрібної моторики дітей середнього дошкільного віку контрольної групи, бачимо, що змін майже не відбулось: високий рівень розвитку дрібної моторики мають 29 % дітей, середній — 47 %, низький — 24 %.

Результати контрольного дослідження в експериментальній групі свідчать про значні зміни: високий рівень розвитку дрібної моторики мають тепер 35,3 %, середній — 47,1 %, низький — 17,6 %.

В дітей помітно зменшилась кількість помилок в завданнях, рухи пальців рук стали більш впевненими, очевидно розвинулась фантазія та уява, що помітно в іграх та малюнках.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. За результатами дослідження можна зробити висновок, що нетрадиційні техніки малювання ефективно впливають на розвиток дрібної моторики дітей середнього дошкільного віку. Цілеспрямована, систематична і планомірна робота з розвитку дрібної моторики рук у дітей засобами нетрадиційних технік малювання сприяє формуванню інтелектуальних здібностей, удосконаленню психічних процесів, пов'язаних з мовленням (пам'ять, мислення, увага), готує руку дитини до письма.

В подальшому дослідженні передбачається зробити акцент на розвитку дрібної моторики рук дітей старшого дошкільного віку засобом нетрадиційних технік малювання з метою підготовки до навчання в школі.

Список використаних джерел і літератури

1. Демиург О. А. Нейрографіка: рисование со смыслом / О. А. Демиург. — М.: Издательское решения, 2018. — 230 с.
2. Колдина Д. Н. Рисование с детьми 4–5 лет / Д. Н. Колдина. — М.: Мозаика, 2008. — 50 с.
3. Никитина А. В. Нетрадиционные техники рисования в детском саду: пособие для воспитателей и заинтересованных родителей / А. В. Никитина. — Санкт-Петербург: КАРО, 2016. — 96 с.
4. Новак Е. В. Пальчиковые игры и гимнастика для малышей / Е. В. Новак. — Белгород: Клуб Семейного Досуга, 2014. — 128 с.
5. Обреимова Н. И. Основы анатомии, физиологии и гигиены детей и подростков / Н. И. Обреимова. — М.: Академия, 2000. — 414 с.
6. Павлова Л. Н. Значение развития действий рук / Л. Н. Павлова // Дошкольное воспитание. — 2004. — № 1. — С. 27–29.
7. Стефанова Н. Л. Комплексные занятия с детьми 3–7 лет: формирование мелкой моторики, развитие речи / Н. Л. Стефанова. — Волгоград: Учитель, 2013. — 261 с.
8. Сухорукова Г. В. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі: підручник / Г. В. Сухорукова, О. О. Дронова, Н. М. Голота, Л. А. Янцур. — К.: Видавничий дім Слово, 2010. — 376 с.
9. Шатрова С. А. Нетрадиционные техники рисования как способ развития мелкой моторики у детей дошкольного возраста / С. А. Шатрова, Н. А. Щеполов // Концепт. 2017. — С. 1–5.
10. Швайко Г. С. Занятия по изобразительной деятельности в детском саду / Г. С. Швайко. — М.: ВЛАДОС, 2001. — 176 с.
11. Яловська О. О Пальчики дошкільнят. Розвиваємо руку — розвиваємо мозок / О. О. Яловська. — Тернопіль: Мандрівець, 2013. — 228 с.

REFERENCES

1. Demiurg O. A. (2018) *Nejrografika: risovanie so smyslom [Neurographics: Drawing with Meaning]*. Moscow: Izdatelskoe resheniya [in Russian].
2. Koldina D. N. (2008) *Risovanie s detmi 4–5 let [Drawing with children 4–5 years old]*. Moscow: Mozaika [in Russian].
3. Nikitina A. V. (2016) *Netradicionnye tehniki risovaniya v detskom sadu: posobie dlya vospitatelej i zainteresovannyh roditelej [Non-traditional drawing techniques in kindergarten: a guide for educators and interested parents]*. Sankt-Peterbur: KARO [in Russian].
4. Novak E. V. (2014) *Palchikovye igry i gimnastika dlya malyshej [Finger games and gymnastics for toddlers]*. Belgorod: Klub Semejnogo Dosuga [in Russian].
5. Obreimova N. I. (2000) *Osnovy anatomii, fiziologii i gigieny detej i podrostkov [Fundamentals of anatomy, physiology and hygiene of children and adolescents]*. Moscow: Akademiya [in Russian].

6. Pavlova L. N. (2004) Znachenie razvitiya dejstvij ruk [The value of developing hand actions]. *Doshkolnoe vospitanie — Preschool education*, 1, 27-29 [in Russian].
7. Stefanova N. L. (2013) *Kompleksnye zanyatiya s detmi 3-7 let: formirovanie melkoj motoriki, razvitie rechi* [Complex lessons with children 3-7 years old: the formation of fine motor skills, the development of speech]. Volgograd: Uchitel [in Russian].
8. Suhorukova G. V., Dronova O. O., Golota N. M., Yancur L. A. (2010) *Obrazotvorche mistectvo z metodikoyu vkladannya v doshkolnomu navchalnomu zakladi* [Fine arts with teaching methods in preschool education]. Kyiv: Vidavnichij dim Slovo [in Ukraine].
9. Shatrova S. A., Shepolov N. A. (2017) Netradicionnye tehniki risovaniya kak sposob razvitiya melkoj motoriki u detej doshkolnogo vozrasta [Non-traditional drawing techniques as a way to develop fine motor skills in preschool children]. *Nauchno-metodicheskij elektronnyj zhurnal "Koncept" — Scientific methodical electronic journal "Concept"*, 1-5 [in Russian].
10. Shvajko G. S. (2001) *Zanyatiya po izobrazitelnoj deyatel'nosti v detskom sadu* [Art classes in kindergarten]. Moscow: VLADOS [in Russian].
11. Yalovska O. O (2013) *Palchiki doshkilnyat. Rozvivayemo ruku — rozvivayemo mozok* [Fingers of preschoolers. We develop the hand — we develop the brain]. Ternopil: Mandrivec [in Ukraine].

Ермак А. В.

кандидат педагогических наук, доцент кафедры дошкольного образования и социальной работы
Мелитопольский государственный педагогический университет
имени Богдана Хмельницкого

Калугина А. И.

студентка Мелитопольского государственного педагогического
университета имени Богдана Хмельницкого

РАЗВИТИЕ МЕЛКОЙ МОТОРИКИ ДЕТЕЙ СРЕДНЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА СРЕДСТВАМИ НЕТРАДИЦИОННЫХ ТЕХНИК РИСОВАНИЯ

В статье анализируются возможности использования нетрадиционных техник рисования с целью развития мелкой моторики рук детей среднего дошкольного возраста; определена сущность понятия «мелкая моторика» как координированные движения мелких мышц пальцев и кистей рук; выяснено ее значение в общем развитии детей среднего дошкольного возраста; охарактеризовано влияние **нетрадиционных техник рисования на подготовку детей к школе.**

Ключевые слова: мелкая моторика рук, изобразительное искусство, нетрадиционные техники рисования, дети среднего дошкольного возраста, движения пальцев рук.

Yermak H.

PhD in Pedagogical Sciences, associate professor at the Department of Preschool Education and Social Pedagogy, Bohdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University

Kalugina A.

Student of Bogdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University

DEVELOPMENT OF FINE MOTOR SKILLS OF MIDDLE PRESCHOOL AGE CHILDREN BY MEANS OF NON- TRADITIONAL DRAWING TECHNIQUES

Abstract. The purpose of the article is to highlight the influence of non-traditional drawing techniques on the development of fine motor skills of middle preschool age children.

The paper provides a theoretical generalization of the problem of middle preschool age children's fine motor skills. It was revealed that the movements of the fingers are closely related to speech activity, the speech improvement is in direct proportion to the degree of the fingers movements training. Mostly, the level of fine motor skills development determines success of the child's development skills, such as: visual, constructive, labour, musical and performing skills, mastery of the native language and primary writing skills development.

The approach to the development of hands' fine motor skills in the process of visual activity with the help of non-traditional drawing techniques has been substantiated. Middle preschool age children were introduced to such techniques as: foam rubber stamping, rubber seals, wax crayons, candle and watercolor, hand drawing. Conditions are being created for the fine motor skills development while using various visual materials and new techniques that require precision of movements and do not limit child's fingers to a fixed position.

The features of diagnosing fine motor skills of middle preschool age children are revealed. The experimental study of non-traditional drawing techniques influence on the development of fine motor skills in middle preschool age children are performed. The data of experimental research was obtained. They allow us to conclude that the process of fine motor

skills development of middle preschool age children is more successful if non-traditional drawing techniques are used.

Key words: fine motor skills, fine arts, non-traditional drawing techniques, middle preschool aged children, fingers movement.

Стаття надійшла до редакції 04.08.2021